

על הפרק

על מדוכת התיכנון

עדיין נמשך המאבק על גורל ענף החלב מעל במות ציבוריות שונות ובדרגים שונים של מוסדות, והפרסומים הרבים שהופיעו בנושא זה בעתונות היומית והפריודית כבר מצטרפים לכדי כרך עבי-כרס.

הניר הוא סבלני והזמן חולף בקצבו הקבוע ואילו ההתפתחות השלילית בשיווק החלב ותוצרתו דוהרת במהירות לקראת מפולת ודאית. בפברואר היה מחיר ליטר החלב ליצרן 260 פ"ר, במרץ הוא יהיה 250 פ"ר ובחדשי השיא הבאים עלינו — אפריל, מאי ויוני — צפויה ירידה אף מתחת למחיר זה. עמדנו על מגמת התפתחות זו לפני חודשיים ולצערנו צדקנו בקביעת התחזית. כיום כבר לא מעטים החקלאים אשר התמורה נטו שלהם — אחרי הוצאות ריכוז החלב בכפר, קירורו והובלתו — מכסה את הוצאות המזון בלבד. חקלאים אשר במצב זה נאלצים לחסל את עדרם מוכים לא רק בשבירת מטה לחמם, אלא גם ע"י התמורה הקטנה המתקבלת עבור הפרה בגלל מחירי הבקר הירודים בשוק.

מאידך הולכים וגדלים מחסני החמאה המקר מית משבוע לשבוע ובאחרונה התחילו נערמים גם מחסנים של גבינות קשות מן העונה החדשה בטרם נמכרה כל הגבינה מן העונה הקודמת. עם כל החשיבות שאנו מייחסים לתיכנון מקיף ויסודי — ועוד נחזור אליו בהמשך הדברים — אנו רואים צורך דחוף ביותר בפעולה מידית לעצירת התדרדרות המחירים שתביא לידי קטסטרופה אשר תעשה כל תכנון למיותר, ותעמיד

את המדינה בפני בעיה חמורה פי כמה: אלפי משפחות חקלאים חסרות פרנסה. ההצעות המנסרות — להוסיף לתקופת החדשים הקרובים סובסידיה לכל ליטר חלב לא תפתורנה את הבעיה כי הפער הוא הרבה יותר גדול ולא יהיה בזה אלא „השלכת עצם" בלבד. ציבור החקלאים יש לו כל הזכות לדרוש פתרון צודק ויסודי יותר, והוא — לשחרר את השוק ממועקת מוצרי היבוא ולאפשר קבלת מחירים הוגנים עבור התוצרת המקומית. מעריכים שההפסדים הנגרמים למשק החלב ע"י מחירי החמאה הירודים, הוצאות האיכסון והריבית על מחסני החמאה המצטברים, גורמים להפסד של 25 פ"ר על כל ליטר חלב. במילים אחרות: אילולא הצפת השוק בחמאה אמריקאית היינו יכולים לשווק את כל החמאה המקר מית מתוך הייצור השוטף — פרט לאגירה עזרית קטנה — ובמחיר, שהיה מבטיח את קליטתה המלאה בשוק. דבר זה היה מוכח את החקלאי בתמורה נוספת של 25 פ"ר לכל ליטר חלב על התמורה שהוא מקבל כיום.

למרות ההצהרה הרשמית של שר המסחר והתעשייה על הפסקה מוחלטת של שימוש באבקה חלב, השתמשו בחדשים אוקטובר-ינואר תשי"ט ב-1085 טון אבקה, שהם 12 מיליון ליטר חלב אשר לוחצים על השוק וגורמים הפסדים לחקלאים המקומיים.

לא נעלם מאתנו כי הפתרון הזה הוא קשה לגבי הממשלה אבל אין ממנו מנוס. צריך להכיר אחת ולתמיד כי אין אפשרות להושיב חקלאים חוץ דאגה לקיומם מחד גיסא, ומאידך

גיסא לקבל במתנה תוצרת חקלאית מחו"ל לגדול במידה והאוכלוסיה תגדל באחוזים ניכרים.

3. גודל יחידת העדר. בשביל להבטיח ייצור חלב רנטבילי בכל יחידה משקית, הכרחי לשמור על גודל מינימאלי של עדר ממנו אסור לרדת. הנסיון הורינו כי במשק האינדיוידואלי הגבול הוא 3 עד 4 פרות ובמשק הקיבוצי — 100 עד 120 פרות. המספרים מכוונים לשלב הסופי של פיתוח המשקים. הם עונים לא רק לדרישות הייצור הרנטאבילי, הם גם עומדים בהתאמה למבנה הענפים במשק המעורב. בצד המשקים עם ייצור חלב לשיווק תיתכן כמובן החזקת "פרת המשפחה" הבודדת בכל יחידה משקית אשר אינה מייצרת חלב לשיווק ומספקת את צרכי המשפחה בלבד.

4. משקים עם עודפי פרות. בעיה זו מיוחדת היא למספר מושבים, כוותיקים כצעירים, אשר פיתחו את עדרי הבקר שלהם במשך שנים תוך העדפתם על פני ענפים אחרים. בעשותם כך לא עברו על לאו לאומי, חס וחלילה, נהפוך הוא, הם נענו לצו של הגברת הייצור לשם הבטחת מזונות לאוכלוסיה. אין כל צידוק להעניש אותם על כך ולדרוש מהם קיצוץ מידי של עדריהם או לנקוט באמצעים אדמיניסטרטיביים אשר יאלצו לעשות כן תוך פגיעה קשה ברווחיות משקם. הכרחי להניח להם תקופת זמן מתאימה לביצוע השינויים הדרושים במבנה המשק מבלי לפגוע בפרנסתם.

ההנחות שהבהרנו יכולות לשמש יסוד למסגרת של תכנון הענף בשנים הקרובות בתנאי שהשוק יפונה מיד מכל תוצרת זרה ומתחרה. וכל עוד תנאי זה לא יתמלא, לא יעזרו אמצעים חלקיים וחמניים, וסכנת ההתמוטטות תרחף מעל לראשינו.

שתתחרה בשוק בתוצרת המקומית. כמויות החמ"א האמריקאית המצויות עדיין במחסנים הן גדולות מאוד, והשפעתו ההרסנית של מלאי זה על השוק המקומי עלולה להמשך עוד שנה ומעלה, ולכן אין לדחות עוד את ההכרעה בעניין זה. בקשר לרעיונות התיכנון ברצוננו להבהיר הנחות אחדות:

1. ממדי הייצור הקיימים: בתשי"ח הסתכם הייצור המקומי ב- 208 מיליון ליטר חלב; מתם הגיעו לשיווק 162 מיליון ליטר. נוסף על זה עובדה פמות של אבקת חלב באקביוואלנט של קרוב ל- 64 מיליון ליטרים וכן כמות לא מבוטלת של גבינה קשה וחמאה. אין איפוא לדבר על עודפי ייצור, נהפוך הוא: לפי המספרים של תשי"ח פיגר הייצור המקומי ב- 30% בערך אחרי דרישת השוק, מבלי לכלול את צרכי תעשיות הגלידה, השוקלדה וממתקים אחרים, העובדות על טוהרת אבקת החלב האמריקאית. העודפים הקיימים בשוק החלב הם תוצאה של ייבוא בלתי מתוכנן ואין להם כל קשר לייצור המקומי. לכן צריך תיכנון העדר לשנים הקרובות להניח כיסוד את הרחבתו ולא את הקפאתו, ובדאי שאין מקום לדבר על שחיטת פרות לשם צימצום העדר.

2. כושר קליטת השוק. לפי המספרים של תשי"ח היתה התצרוכת בחלב ובתוצרת חלב — גלידה ושוקלדה לא בכלל זה — בגבולות 120 עד 125 ליטר לנפש. טרם עשינו פעולות פירסום והסברה שיטתיות ונרחבות ולא פיתחנו מפעלי שיווק מיוחדים, פרט להתחלה צנועה מאוד בבתי ספר. אין ספק שבעזרת פעולה מתוכננת אפשר להגיע במשך 3 עד 4 שנים להעלאת הצריכה כדי 140 ליטר לנפש לשנה. אוכלוסיה של שני מיליון נפש תזקק לשיווק של 280 מיליון ליטר שהם בגבולות ייצור כדי 320 עד 330 מיליון ליטר. לגבי המספרים של תשי"ח יש בזה תוספת של קרוב ל- 60%, אשר עלולה אף